

Záródnak az ajtók

Csoma Mózes: *Phenjani exodus.*

A diplomaták evakuálása a világtól elzárt országból,
Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2023, 210 o.

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2024.2.9

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (KNDK) a világ legjobban elszigetelt országa, a külkapcsolatai alapesetben is minimálisak. Az izoláció a Covid19-pandémia időszakában pedig teljessé vált: a phenjani vezetők úgy döntöttek, hogy az országot, amelynek igencsak elmaradott az egészségügyi rendszere, és a népesség jelentős része alultáplált, csak úgy védhetik meg a járványtól, ha teljesen megszüntetik a ki- és beutazást. A kiszivárgott információk viszont arra utalnak, hogy a vírus így is megjelent Észak-Koreában, de úgy tűnik, országos járványt egyelőre nem okozott. Az azonban biztos, hogy a korábbinál is fokozottabb elszigeteltség katasztrófális hatással volt az ország gazdaságára és a lakosok életszínvonalára, hiszen az import- és exporttevékenység szinte teljesen leállt, csakúgy, mint a meglehetősen porózus kínai-koreai határon folyt kiterjedt csempészet, amely némi jövedelmet jelentett sokaknak, és biztosította a hozzáférést bizonyos alapvető fogyasztási cikkekhez.

Arról, hogy mi folyik Észak-Koreában, keveset tudunk, s amikor az eleve izolált ország még inkább elrekesztette magát a külvilágtól, az addigi szűk információs csatornák is bezárultak. Éppen ezért Csoma Mózes könyve nemzetközi szinten is egyedülálló vállalkozás: az országnak a pandémia alatti viszonyaiba enged betekintést, s ezzel egy olyan témát dolgoz fel, amelyről szinte semmit sem tud a külvilág. A szerző, aki a járvány alatt Magyarország Dél- és Észak-Koreába akkreditált nagyköveteként Szöulban élt, azt a tényt használta ki, hogy Phenjanban a pandémia alatt is éltek külföldi diplomaták, akik a hagyományos vagy a közösségi médiában, illetve személyes beszámolók, beszélgetések során egyes információkat megosztottak az észak-koreai helyzetről. Az elzártság fokozódásával e diplomaták számára egyre elviselhetetlenebb lett az ottani élet, így idővel számos ország képviselői elhagyták Észak-Koreát, s a különböző csatornákon a menekülésekről is tudósítottak. A könyv címe ennek a „kivonulásnak” a feldolgozását ígéri, valójában azonban sokkal többről szól, mint néhány tucat diplomata kényszerű hazatéréséről: az észak-koreai rendszer mindennapi működése ismerhető meg belőle, egy extrém körülmények jellemezte időszakban.

A *Phenjani exodus* nem száraz tudományos munka, hanem személyes történetekkel, fotókkal teli, számos történelmi kitérőt, érdekességet, anekdotát tartalmazó, rendkívül olvasmányos kiadvány, amely azonban minden közlést alaposan dokumentál és támaszt alá. A szerző feldolgozza a saját élményeit (a járvány előtt többször is eljutott a KNDK-ba), a Phenjanban járt más diplomatákkal folytatott beszélgetéseit, az észak-koreai képviselők – elsősorban az orosz nagykövetség – által a világhálón megosztott híreket, az észak- és dél-koreai média híradásait, az országot elhagyó diplomaták beszámolóit, az általa készített interjúkat, továbbá a történelmi részeknél a vonatkozó levéltári forrásokat is. A kötet tehát egyszerre tudományosan megalapozott, megfelelő apparátussal ellátott monográfia és izgalmas ismeretterjesztő mű, amely által bepillantathatunk egy rendkívül zárt világba.

A könyv négy fejezetből áll. Az első (A phenjani exodus előzményei) bemutatja, hogy „békeidőben” milyen a diplomaták élete a KNDK fővárosában, utána ismerteti az ország lezárásának a folyamatát, egészen a teljes izolációig, majd a drákói intézkedések enyhítéséig.

A második fejezet (A phenjani exodus kezdete) arról szól, hogy miként hatottak a lezárások az észak-koreai fővárosban dolgozó diplomaták mindennapjaira, miért és miként sikerült számos külképviselet dolgozóinak elhagyniuk az országot, továbbá egy-egy külön alfejezet foglalkozik az észak-koreai–orosz kapcsolatokkal és a kínai határhoz közel fekvő Hjeszan város blokádjával. Ez utóbbiban szerepel az a rendkívül izgalmas részlet, amikor Hjeszan lakói lényegében fellázdak az életüket ellehetetlenítő lezárások ellen, és a rendszer kénytelen volt meghátrálni, így a többször bevezetett blokádot mindig feloldották.

A harmadik fejezet (Visszatekintés az 1990-es évekbeli „nehéz menetelésre”) a történelmi előzményeket mutatja be, és az 1990–2000-es évekre fókuszál: a kelet-európai rendszerváltásokat és azzal Észak-Korea elszigetelődését követő éhínség és a Covid-pandémia éveit között igyekszik párhuzamot vonni. Megtudhatjuk, miként alakultak a politikai folyamatok Kim Ir Szen 1994-es halála után, hogyan igyekezett a KNDK megbirkózni a gazdasági összeomlással, milyen következményekkel járt a dél-koreai „Napfény-politika” és az annak nyomán megindult Észak–Dél-közeledés, s miként ért véget az az ígéretes korszak.

A negyedik fejezet (A phenjani exodus utáni fejlemények) a KNDK-ban maradt diplomaták helyzetével és az orosz–ukrán háború észak-koreai vonatkozásaival foglalkozik, a végén szereplő konklúzió pedig összefoglalja a járványidőszaknak az észak-koreai rendszerrel kapcsolatos tanulságait, de szól az ország – bizonytalan – kilátásairól is. A kéziratot a szerző 2023 januárjában zárta le, így az azóta bekövetkezett fejleményekről értelemszerűen nem szól.

A könyvet a gyakran bizarr részletek, a személyes élmények és a színes apróságok teszik igazán érdekessé és értékké. Olvashatunk például a magyar diplomatáról, akit azért tartottak távol Kim Ir Szen gyászszertartásától, mert a saját édesanyja halálhírére adott reakcióját úgy értelmezték, hogy öngyilkos merényletre készül az utód, Kim Dzsong Il ellen. Megtudhatjuk, hogy a helyi történetírás szerint Koreát i. e. 2333-ban alapította Tangun Vanggom, majd ezer éven keresztül uralkodott is felette. A mauzóleumában – amely valójában 1994-ben épült – a szerzőnek felajánlották, hogy 100 euró fejében kinyitják számára „a koreai nemzet megalapítójának” a sírját (sőt, az összeget később 50 euróra vitték le). Szerepelnek a könyvben a „győzelem napját” Radzsing kikötővárosban felvonulással ünneplő orosz munkások, a Dél-Koreából a járványidőszakban a KNDK-ba szökött disszidensek, a Kim Dzsong Unnak a diplomaták által különféle ünnepélyes alkalmakra küldött virágkosarak és „a világ legjobb kórháza”, amely a mai napig nem épült fel.

A könyvben több tucat színes kép található, amelyek önmagukban is értékesek, hiszen Észak-Koreából a propagandaképeken kívül nagyon kevés vizuális anyag kerül ki. A fotók egy részén a szerző látható különféle helyszíneken és szereplőkkel, mások észak-koreai élelmiszerekről és cigarettásdobozokról készültek, de találunk képeket a koreai magyar jelenlét emlékeiről (például egy magyarok által adományozott röntgengép feliratát vagy az egykori Rákosi Mátyás kórház fényképét), az orosz diplomatáknak rendezett ortodox szertartásokról és a phenjani utcák mindennapjairól is.

Csoma Mózesnél jobban valószínűleg senki sem ismeri a két Koreát Magyarországon. A szerző, aki a kutatói pályafutását a diplomáciai küldetése alatt sem szakította meg, rendkívül tájékozott a félsziget ügyeiben, többször járt Észak- és Dél-Koreában, ismer ottani politikusokat, tudósokat, diplomatákat, bejáratos a levéltárakba, könyvtárakba és egyetemekre, s a *Phenjani exodus* immár a tizedik koreai vonatkozású könyve. A korábbi kötetei inkább történelmi jellegűek voltak, míg a mostanin keresztül a jelen Észak-Koreájába pillanthatunk be, s apró mozaikokból rakhatjuk össze, hogy miként is működik Kim Dzsong Un rezsimje, s hogyan élnek az emberek az elzárt országban. A könyv erénye, hogy végig tárgyilagos marad, kerüli a szenzációhajhászást, tehát nem azt ecseteli, hogy milyen borzalmas a KNDK rendszere, hanem objektívan leírja, amit látott, hallott és olvasott az utóbbi évek észak-koreai hétköznapjairól – mindebből persze kiderül, hogy a rendszer borzalmas, de ezt nem a szánkba rágja a szerző, hanem a groteszk részletek távolságtartó ábrázolásából az olvasó maga juthat erre a következtetésre.

A kötet az észak-koreai viszonyok és az elmúlt évekbeli fejlemények mellett a diplomáciai munka mindennapjait is megismerteti az olvasóval, megtudhatjuk belőle, hogy milyen a külszolgálat egy nem éppen kellemes helyen, miként működik a protokoll egy, a miénktől eltérő kultúrában, milyen furcsaságokra kell számítanunk, ha ezt a pályát választjuk. A könyv bátran ajánlható mindenkinek, akit érdekelnek a világ egyik legembertelenebb rendszerének a mindennapjai, a Koreai-félsziget jelenkori viszonyai, a phenjani vezetés kül- és belpolitikai lavírozásai, az észak-koreai emberek élete és túlélési stratégiái, valamint a diplomatalét kevésbé fényes, de elkerülhetetlen oldalai.

Salát Gergely